

Kritisch bewustzijn in tijden van pandemie

boekbespreking “Alles komt goed” van Thomas Goorden

Met “Alles komt goed” heeft Thomas Goorden een huzarenstuk afgeleverd.

Het verhaal is in de vorm van een middeleeuwse “whodunnit” gegoten, met Goorden zelf als hoofdrolspeler “De Kat”, naar de [gelijknamige VRT-serie](#) uit 1973, een tip die Goorden kreeg van schrijver Jeroen Olyslaegers. Die inkleding voelt als een zwaard dat langs twee (of meer) kanten snijdt.

Enerzijds logisch omdat het Goordens alter ego was waarbinnen hij de mentale focus kon behouden om de zaak te blijven uitspitten. Want wie hem op de sociale media gevolgd heeft – in de reguliere pers werd hij ongeveer overal geweerd – weet dat hij veel meer deed dan alleen maar een paar geheime documenten “aan de grote klok hangen”. Het is zo goed als alleen zijn verdienste dat de Vlaamse er zich verplicht toe voelde om er een parlementaire commissie over in te richten,

maar deze kwam er alleen maar doordat hij er:

- *én onvermoeibaar in alle relevante documenten bleef snuisteren naar interne contradicties*
- *én er transparant en genuanceerd over bleef communiceren om er een voldoende draagvlak voor de openbaring ervan te vinden*
- *én gebruik maakte van de wet op openbaarheid van bestuur om documenten op te vragen die anders nooit publiek zouden gemaakt zijn*

- *én er een netwerk rond uitbouwde waarvan de kern zich tot actiegroep ontvouwde*
- *én samenwerking zocht met andere actiegroepen die ook belang hadden bij het aan het licht brengen van de vervuiling, of die daar al mee bezig waren zoals de actiegroep voor het behoud van de Boomse kleiputten*
- *én er de pers, soms tegen beter weten in, van cruciale informatie bleef van voorzien*
- *én er rechtszaken over aanspande, en daarvoor de nodige fondsen bij elkaar sprokkelde*

Dat zou normaal gezien allemaal werk voor een goed geoliede organisatie moeten zijn, wat eens te meer de verdienste van Goordens werk in de verf zet. Maar de keerzijde van de medaille is dan wel een bevreemdend effect voor de lezer, die zich in een “fictie”verhaal moet inlezen dat eigenlijk over het grootste milieuschandaal van onze tijd is. Dus niet iets wat door een pientere activist moet aan het licht gebracht worden en klaar is kees, maar waarvoor we als bevolking moeten opkomen om onze samenleving te organiseren volgens de behoeften van mens en milieu, ipv de belangen en de winsten van de industrie en de economie. Hier in casu de petrochemie rond de haven van Antwerpen en het reusachtige “Oosterweel”-mobiliteitsproject dat zich daarvoor ten dienste moet stellen.

Wat Goorden met de ontluistering van het PFOS-schandaal op ons bord gelegd heeft, is immers geen licht verteerbare kost. Het PFOS-schandaal beantwoordt niet aan het beeld dat we hebben van een klassieke corruptiezaak, voor zover dat al ergens wél aan de realiteit zou beantwoorden. Maar we kunnen ons wel minder complexe varianten van corruptieschandalen voorstellen:

- *Qatargate*
- *de Pandora Papers*
- *de zaken die Wikileaks heeft uitgebracht*
- *schandalen in de Italiaanse politiek*
- *één of meerdere “hooggeplaatsten” die smeergeld hebben aangenomen om een beslissing in de ene of de andere richting te bevoordelen*
- *constructies om geld wit te wassen of belastingen te omzeilen*
- ...

Niks van dit alles bij de PFOS-gate, en tegelijk ook veel meer. Want Goorden legt niet één, maar veel vingers op verschillende wondes:

- *wetenschapsfraude met de bepaling van normen voor concentratie van giftige stoffen*
- *belangenvermenging tussen de verschillende instellingen van onze “staat” die onafhankelijk zouden moeten werken*
- *het kaltstellen van wetenschappers die met voldoende kennis van zaken op de gevaren zouden kunnen wijzen*
- *het vetorecht van multinationals voor publicatie van wetenschappelijk onderzoek*
- *de doofpotoperaties van de volksvertegenwoordigers om de bevolking níét te waarschuwen*
- *de rol van de reguliere pers die de problematiek steevast versimpeld of foutief weergeeft*
- *de belangenvermenging tussen eindredacteurs van kranten en opdrachthouders van de grote infrastructuurwerken*

- *de manier waarop burgerbewegingen helemaal worden gerecupereerd en uiteindelijk ook ontmanteld door “het systeem” waartegen ze werden opgericht*
- *de geheime deals tussen de overheid en de organisaties die verondersteld worden om ons leefmilieu te beschermen*
- ...

Dit is niet meer een staalkaart van “wat is er allemaal fout gegaan”, het zijn indicaties van waar het *fundamenteel* fout zit in het politiek bestel. Het mag ons dan ook niet verwonderen dat de parlementaire onderzoekscommissie dan wel ellenlang uitgesponnen werd, maar niet in staat was om ook maar een antwoord of gevolg te geven op één van bovenstaande vragen¹.

Goorden wijst er terecht op dat de **“Wie wist wat, wanneer!”**² – vraag in die constellatie meer mist spuit dan zaken opheldert³. Een vraag die volgens Goorden des te relevanter is, is “waarom?” Waarom werd er gesjoemeld met de cijfers, waarom werden er dingen verborgen gehouden, op verschillende niveaus van de politieke instellingen, administraties en de civiele maatschappij?

De vaststelling dat de corruptie, de doofpotten en de verdraaiing van de werkelijkheid om de belangen van een miljarden-infrastructureurproject te vrijwaren, zo wijdverbreid is, en op veel plaatsen “diep en subtiel ingebakken”, kan echter ook verlamdend werken. “Wat is er dan nog aan te doen”, of “het is nu eenmaal zo in onze samenleving”, kan een normale reactie zijn die daarop volgt⁴.

Dat weerhoudt Goorden er gelukkig niet van om waar het nodig is man en paard te noemen:

- *Vito dat tegen wil en dank toch de oude bodemnormen blijft gebruiken*
- *de belangenvermenging tussen de RoTS, dat de bodemnormen moeten bepalen en het BAM dat verantwoordelijk is voor de Oosterweelwerken*
- *de dubieuze rol van professor Tytgat met zijn zoezegde rekenfouten en gebruik van de “twee rapporten”*
- *het bewust achterhouden van de cijfers voor de bewoners van Zwijndrecht door de politici en hun administraties van BAM en OVAM. Als lezer moesten we bij die passages onvermijdelijk aan het [Kitty Genovese](#)- effect denken.*
- *de bocht van Manu Claeys van burgeractivist tot één van de felste verdedigers van de Oosterweel, en zijn manipulatie om de invloed van Goorden zo veel mogelijk in te perken*

1 De leden van de commissie waren in de eerste plaats al allesbehalve “onafhankelijk”, omdat ze zetelden voor een partij waarvan de kopstukken mee op de hoogte waren van het sluiten van de geheime deals tussen bvb 3M en Lantis. Maar Goordens relaas laat zien dat de belangenvermenging dieper zit en structureler in het systeem zit dan alleen maar deze “technische” belangenvermenging, hoe pertinent ze ook is.

2 Het was NV-A-er Koen Daniëls die hier vaak zijn lijfspreuk van maakte in de commissie.

3 Het is nochtans in het boek van Thomas Goorden en in zijn andere communicatie op sociale media dat de geïnteresseerde volger sneller een antwoord zal vinden op die vraag dan door de PFOS-commissie te volgen. 3M, BAM, Vito, de UA, Natuurpunt, de kabinetten, ... wisten allemaal lang voor de opzet van de parlementaire commissie van de concentraties van PFOS in de omgeving van Zwijndrecht, en ook van de risico's die deze voor de omwonenden inhielden. Tot juni 2021 is de tijdlijn daarvan terug te vinden [op de website van het burgercollectief “grondrecht”](#).

4 Op sommige momenten werd het primaat van de economie, en van de Oosterweeltunnel, ook bijna letterlijk zo gesteld in de onderzoekscommissie, zoals bij de zitting waar professor Tytgat en die waar Bart Dewever werden verhoord. De insteek van “we gaan de economie en de noodzakelijke infrastructuurwerken ervoor toch niet stilleggen?”

- *De achterkamerdeals van Natuurpunt met BAM, en de regelrechte leugens die ze daarvoor moeten volhouden om deze deals te ontkennen*

Het zijn noodzakelijke elementen om het PFOS-schandaal te kunnen vatten zonder in een “het is één corrupte boel”-reflex te vervallen. *“Reconstructie van een duister en smerig schandaal”* (pp. 209-230), vinden we daarom ook het meest aangrijpende hoofdstuk uit het boek. Goorden drinkt zijn magistrale pen hier nochtans niet in vitriool, maar in een liter verontwaardiging en gevoel voor rechtvaardigheid. *“Hoe is het mogelijk dat dit gebeurt, en hoe is het mogelijk dat jullie hieraan meegewerkt hebben!”*

“Alles komt goed” leert ons iets over de Antwerpse politiek en haar relatie met de belangen van de petrochemische industriële, over de Vlaamse zwijgcultuur en achterkamerpolitiek, over de verwevenheid van de “onafhankelijke” ambtenarij met de partijpolitiek, over de machtspositie van Amerikaanse multinationals op ons grondgebied, over de totaal niet onafhankelijke universiteit met haar door diezelfde industrie gesponsorde wetenschappelijk onderzoek, enzovoort.

Maar we willen nog een stap verder gaan, en wijzen op de immense ervaring van de coronapandemie. Was de zaak echt aan het rollen gegaan zonder de pandemie? Op het eerste gezicht wel: Goorden was toevallig “de juiste mens op de juiste plaats”. Maar we zouden hem oneer aandoen door te zeggen dat het schandaal maar aan het licht moest gebracht worden door iemand die de “de juiste set van skills” bezit. De meeste mensen zullen het er mee eens zijn dat de combinatie van wetenschappelijke achtergrond, doorzettingsvermogen, de didactische feeling om over de problemen helder te communiceren, literair talent en last but not least een bovengemiddelde portie lef om in heilige huisjes te durven binnenstappen en er de olifanten in de kamer aan te wijzen, meer dan uitzonderlijk is.

Maar “psychologie” is onvoldoende om daarmee de openbaring van het schandaal te verklaren. Even belangrijk is de tijdsgeest en de dynamiek van de sociale verhoudingen waarin de PFOS-problematiek aan het licht kwam. Bij de start van de onderzoekscommissie zaten we al anderhalf jaar in de pandemie, de grootste humanitaire ramp sinds de Tweede Wereldoorlog, die niet toevallig ook op de bescherming van onze volksgezondheid inhakte. Was bewustzijn dat daaruit voortkwam, noodzakelijk om voldoende maatschappelijk gewicht aan de PFOS-zaak te geven, en ze op de politieke agenda te krijgen? Op het eerste gezicht ook weer niet: het “Dark Waters”-schandaal in de VS, waar in Alles Komt Goed vaak naar verwezen wordt wegens de treffende gelijkenissen met de PFOS-zaak, kwam aan het licht in 1998, en werd verfilmd in 2019. Het is dus opnieuw niet strikt noodzakelijk dat een humanitaire ramp nodig is om een schandaal aan het licht te brengen.

Maar we denken wel dat belangrijke belangrijke periodes van de geschiedenis het bewustzijn aanscherpt waardoor waardoor cruciale zaken moeilijker van de politieke agenda “weg te duwen” zijn. Hoeveel amechtige pogingen daar ook voor worden gedaan: als “klokkenluider” wordt Goorden met alle mogelijke middelen zoveel mogelijk geweerd uit de “reguliere” pers, maar de zaak zelf is te groot en heeft te diepgaande implicaties om doodgezwegen te worden. En mensen met een bepaalde “skill set” zullen ook maar op de voorgrond treden en hun verantwoordelijkheid kunnen opnemen wanneer “tijd er rijp” voor is. Door de gezondheids crisis van de coronapandemie was de tijd meer dan rijp om het deksel van de doofpot rond een milieuschandaal te lichten, en de “skill sets” van de juiste mensen tot sociaal en politiek engagement te laten ontbolsteren. Het boek

en het engagement van Thomas Goorden zijn in die zin een weerspiegeling van een ontluikend emanciperend bewustzijn over sociale en milieuproblemen, een bewustzijn dat door de pandemie getriggerd werd.

Uitsmijter: de antivaxbeweging en de protesten tegen de coronamaatregelen

In de periode van deze bespreking zitten we toevallig ook in de [commotie](#) rond de Gentse prof cultuur- en maatschappijkritiek Mattias Desmet. Een storm in een glas water voor wie de zaak niet gevolgd heeft, maar Desmet was/is wel de spreekbuis van een grote groep coronasceptici. Vooral op facebook, maar er zijn ook in België fysieke betogingen op straat gehouden door burgers die moed putten uit zijn “analyses”, dus niet helemaal onbelangrijk. Meer over het sociaal klimaat waarin Desmet en andere coronasceptici “groot” konden worden, kan je [hier](#) lezen.

In een klassenmaatschappij is de manier waarop kennis gepresenteerd wordt zelden neutraal. Desmet gebruik van maken van het feit dat we dat allemaal wel min of meer aanvoelen, en daarmee het ongenoegen over de coronamaatregelen aantrekken naar zijn maatschappijkritiek van “totalitarisme”. De aanvaarding van de volgens hem overdreven of zelfs totaal nutteloze veiligheidsmaatregelen

verklaarde hij door “massavorming”: een bevolking die door angst verblinde is, zal met eender wat akkoord gaan. Een ander noodzakelijk verklaringselement is zijn conclusie dat de wetenschap als geheel “faalt”, maar dat wordt niet door de officiële instanties erkend; zij blijven er een heilig geloof in hebben en geven dus de wetenschappers buitenproportionele macht. De theorie daarachter is de “replicatiecrisis van de wetenschappen”: je kan een experiment doen maar wanneer je de omstandigheden van dat experiment verandert dan zal de uitkomst ervan helemaal anders zijn. Die [replicatiecrisis](#) was gedurende Desmets pandemiekritiek een weerkerende rode draad, een manier ook om als intellectueel te kunnen overkomen bij een groot publiek. Volgens hem kon je als wetenschapper quasi nooit algemene uitspraken doen, en al zeker niet maatregelen nemen waarmee je enig effect zou kunnen bewijzen. Op den duur worden de maatregelen dan een puur machtsmiddel waardoor onze samenleving naar “totalitarisme” evolueert. Samengevat was de formule van Desmet dus: “replicatiecrisis van de wetenschappen + massavorming = totalitarisme”. Het is niet moeilijk in te zien dat dit een pseudowetenschappelijke voedingsbodem leverde voor complottheorieën over de coronapandemie.

Net zoals de handelingspraktijken van Goorden konden de “inzichten” van Desmet maar ontluiken door de pandemie zelf, en in Desmets geval door de aanpak ervan, waarbij de economische belangen wereldwijd voorrang kregen op de volksgezondheid zonder dat men dat openlijk wilde

toegeven. Complottheorieën die aanvaardbaar klinken, zijn voor de heersende klasse dan een instrument om de tegenstelling tussen economische belangen en de volksgezondheid te laten verklaren, en de bevolking te laten wegstaren voor wat erachter de problemen schuilgaat: de klassentegenstellingen, die zich bij de pandemie op mondiaal vlak lieten gelden. Het waren de miljardairs die zich doorheen de pandemie konden verrijken, maar niet met een agenda van teveel, maar juist van [zo weinig mogelijk](#) maatregelen. Desmet en de corona-complotdenkers slaan hier de bal dus 180 graden mis.

Waarom deze tegenstelling Goorden-Desmet naar aanleiding van “Alles Komt Goed”? Waar de inzichten van Goorden emanciperend zijn voor het bewustzijn van de werkende klasse over wetenschap en systeemkritiek⁵, scheppen de concepten van Mattias Desmet extra verwarring op een moment dat onze zekerheden en ons wereldbeeld al danig door elkaar geschud worden. Maar die verwarring komt wel over als een “houvast” om dingen te plaatsen.

De reflex in de sociale strijd om ons te beschermen tegen ecologische catastrofes die systemisch en dus ook “sociaal” zijn, heeft burgers als Goorden gestimuleerd om acties en inzichten te ontwikkelen waarmee we de sociale wantoestanden aan de kaak kunnen stellen. Maar de heersende ideologie heeft van haar kant ook figuren en denkbeelden op de voorgrond gebracht die dat collectieve bewustzijn terug verdoezelen of naar achter duwen. Ze promoot hierbij een reactionair mens- en maatschappijbeeld via een pseudowetenschappelijke kijk op de pandemie, en via een aanval op de fundamenteën van de wetenschap op zich. De coronapandemie gaf ons niet enkel de ontluistering van de werking van ons politiek bestel doorheen de PFOS-zaak, maar ook de beweging van de antivaxers. Ze creëerde niet enkel de voorwaarden voor het engagement van Thomas Goorden, maar ook die voor de profilering van iemand als Mattias Desmet. Zowel Goorden als Desmet zijn als publieke figuren voortgekomen uit de pandemie, maar wel als elkaars tegenpool: als vertegenwoordigers van een ontluikend emanciperend bewustzijn, dan wel van een reactionaire kijk op mens, wetenschap en maatschappij.

5 Eén van Goorden vuistregels om zijn uitspraken te kaderen, is die van de “Bayesiaanse kritiek”. Het gaat erom dat je ook in de sociale kritiek moet uitgaan van een zekere graad van [waarschijnlijkheid of onwaarschijnlijkheid](#). Je kan bijvoorbeeld een vermoeden uiten als dit redelijk gegronnd is (bv over een achterkamerdeal, over handelen met voorkennis, over gevoefel met cijfers), maar die waarschijnlijkheid moet in de ene of andere richting worden bijgesteld wanneer er nieuwe feiten opduiken die dat vermoeden bevestigen of ontkrachten. En dan tot opduiken van “bewijzen” ofwel benadrukken dat je veronderstelling klopte, ofwel toegeven dat je ongelijk had. Desmet doet met zijn “massavorming” identiek het omgekeerde: het is een deus ex machina die op alle onregelmatigheden en onlogische gevolgtrekkingen in het pandemiebeleid kan geplakt worden. Het staat op voorhand eigenlijk al vast dat alles wat niet klopt, onrechtvaardig of ineffectief lijkt, voortkomt uit “massavorming”.